

Mongol ger barich arga Postavte si jurtu

B. Bajarsajchan

Obsah

Krátký úvod o mongolské Jurtě (Ger)	5
Struktura mongolské jurty	23
Chana (stěny)	29
Chaalga (dveře)	33
Toono (Stropní okno)	35
Bagana (podpěry)	39
Uni (stropní tyče)	41
Šal (Podlaha)	43
Burees (Vnitřní potah) a Cavag (plstěná pokrývka)	45
Deever (Plachta na střechu jurty)	47
Tuurga (Plstěný potah stěn jurty)	49
Burees (Vnější potah z plachtoviny)	51
Örch (Kryt na toono)	53
Busad zujls (ostatní příslušenství)	55
Mongol gerijt barich (Stavíme jurtu)	59
Ger barich beltgel ažil (příprava na stavbu jurty)	59
Šal tavich (pokládat podlahu)	61
Chana dugujlach (stavění stěn do kruhu)	63
Toono bosgoch (usazení toono)	71
Uni ölgöch(osazování stropních tyčí)	73
Dotuur burees cavag tavich(osazování vnitř. Potahu)	77
Tuurga nömörgöch (osazování plstěného potahu stěn)	79
Deever tavich (osazování plachty na střechu)	81
Gaduur cagaan burees nömörgöch(osaz. Vnější plachty)	83
Chošlon tatach (napínání vnějších popruhů)	85
Örch tavich (osazení krytu na tonoo)	87

Mongol gerijn tuchaj - O mongolské jurtě

Mongolská jurta „ger“ je úžasným dědictvím kočovného způsobu života, která se vyvinula do současného tvaru a stylu během tří tisíc let. Jurta byla vždy důležitou součástí života kočovníků jako obydlí a životní prostor. Původ jurty tkví hluboko v začátcích lidstva kdy lidé zápasili o život. Před tím žili v kupovitých přístřešcích, potom obydlí dostalo kuželovitý tvar stanu a nakonec z toho vznikla jurta.

Mongolská jurta prošla během doby mnohými vývojovými stadii vzniku. Byla vylepšována lidmi různé intelektuální úrovně po mnoho generací počínaje dřevěným obydlím budovaným pravěkým člověkem. Její vývoj je vidět na pravěkých skálních kresbách nalezených v Mongolsku. V raných dobách, lidé kreslili obydlí, předměty a zvířata na skálu tak podobné realitě, že jsou rozeznatelné. Na příklad , když kreslili zvířata, znázorňovali je několika málo čarami a rohy, ocas hlava, nohy a trup odpovídají skutečnosti. Tyto části kreseb mají velmi starý charakter. V další fázi vývoje byla zvířata kreslena v pohybu jak běhají a skáčou. Později, umělecké ideály a portrétování se vyvinuly v uměleckou malbu. Odtud pochází velké množství druhů dekoračních ornamentů. Ornament je hlavní výzdobou mongolské jurty, kterých známe mnoho druhů. Náradí používané k lovu u pralidí se později vyvinulo v pracovní nástroje nutné k dennímu životu. Pracovní nástroje se zlepšovaly jak se vyvíjel intelekt pralidí. Od doby, kdy žili lidé v jeskyni se začaly změny jejich životních podmínek.

Vedle lovu lidé začali domestikovat zvířata. Pes a ovce byly pravděpodobně domestikovány velmi záhy. Později byli domestikováni, jako živý inventář lidské rodiny, kuň, kráva a velbloud. Od té doby bylo nutno krmit a pěstovat živý inventář a vodit jej za pastvou. Lidé začali používat chaty, které se snadno postaví a rozeberou. To byl hlavní základ vzniku mongolské jurty. Jurta prošla staletími vývoje až do současné podoby a struktury.

Jurta je velmi vhodný domov pro kočovníka, který trvale křižuje stepí za novými travnatými pastvinami.

Velká Čingischánova válečná tažení byla také doprovázena jurtovými tábory. Ve středověku, mongolská jurta byla postavena na podvozek a byla tažena voly nebo velbloudy bez demontáže při přesunu. Pojízdné jurty byly široce používány během doby Velkého mongolského Imperia, Čingischán zvítězil v mnoha zemích a po-

hyboval se mezi vzdálenými místy. Pojízdné jurty Mongolů byly různé velikosti a počet velbloudů nebo volů táhnoucích jurtu bylo závislé od její velikosti. Samozřejmě že také byla typická jurta bez podvozku a mnozí lidé ji tak používali. Velikost jurty a zda byla na podvozku nebo bez, závisela na sociálním ranku, postavení a majetku majitele. Známý cestovatel Marco Polo píše ve své knize, „Mongolská jurta je okrouhlá a pokryta plstí. Je lehká a mobilní. Mongolové se vždy stěhují s jurtou. Dveře jurty jsou vždy obráceny na jih“.

Na příklad zvyk směřovat dveře mongolské jurty na jih závisí od větru vanoucího ve všech částech Mongolska od severu. Plstěný potah je izolace mezi vnitřkem jurty a vnějšími přírodními vlivy. Dveře bývaly také zhotoveny z plsti, a typičtí obyvatelé venkova věšeli kousek plsti jako dveře skoro do poloviny minulého století. Předtím, velikost dřevěných dveří a jurty záležela na bohatství majitele.

Druh a kvalita dřeva formujícího tvar jurty, je poměrně různorodá. Kvalita dřeva má mnoho výhod srovnatelných s jinými materiály, jako ocelí, snazší výroba, malá tepelná vodivost, lehkost, pevnost a snadnou obnovitelnost zásob dřeva. Pro tyto výhody je dřevo jurty poměrně odolné proti různému zatížení, přírodním vlivům a jiným silám. Na druhé straně, stabilita jurty je důkazem staletého vývoje. To potvrzuje výhody mechanicko-fyzikálních kvalit jurty.

Mongolská jurta je používána pro mnoho účelů, kromě obydlí slouží jako pracoviště, nemocnice, škola, obchod, sklad, právě tak jako pokoj pro hosty. V některých případech byla také použita jako vězení a nazývali ji „černá jurta“, kde mnozí pachatelé byli uvězněni. Takto, jurta hraje velmi důležitou roli v životě kočovníků.

Život v jurtě dovoľoval mongolským kočovníkům život v dokonalé harmonii s přírodou a prostředím, organizovali svůj život a obydlí podle ročních období a vedli jednoduchý a zdravý život. Složení vzduchu a množství vlhkosti se lišilo jen málo nebo vůbec od venkovní atmosféry. Úroveň kyslíčnicku uhličitého, akumulovaného ve vzduchu uvnitř jurty je nízká ve všech obdobích. Ačkoliv se poněkud mění ráno, kdy úroveň kyslíčnicku uhličitého poněkud stoupne, nepřekročí hladinu vhodnou pro lidské zdraví 0,1% ve všech obdobích, proto je vzduch uvnitř jurty velmi svěží a neznečištěný. Toto je díky odpovídající cirkulaci vzduchu v jurtě, i když pohyb vzduchu v jurtě klesá když jsou stěny a střecha zdvojeny a spodní okraj uzavřen. Pohyb vzduchu klesá v zimě díky zazimování ale je volný na jaře, v létě a na podzim. Tyto hodnoty nepřekračují všeobecně přijaté normy a obzvlášť v letním období je přibližně 0,4-0,6 m/sec v průměru během teplého období.

Vzory a dekorace mají tradici od dávných časů. Jako umění pochází z dávných časů, kdy lidé kreslili různá zvířata a předměty na skály. Uměleckým ztvárněním vznikly tyto ornamenty. Mongolské jurty byly zdobeny těmito ornamenty odedávna a mají proto svůj originální vzhled. (Na rozdíl od jurt jiných koč. národů, -pozn. Překl.). Nicméně, ne všechny mongolské jurty mají výzdobu. To závisí na názoru majitele, preferencích a materiálu ze kterého je jurta postavena. Existují tři druhy dřevěných částí jurty, s ornamenty, bez ornamentů s barevnou úpravou a bez ornamentů a barevné úpravy. Mongolové odedávna pečlivě studovali účinek barev a usoudili, že červená a oranžová přenáší teplo slunce do jurty. Horní konce tyčí (uni) jsou natřeny zeleně aby snižovaly ostrost mixu slunečního světla s červenou barvou toono, dopadajícího dovnitř jurty. Toto je podmínka barevné harmonie uvnitř jurty dosahovaná zelenou barvou. Zelená barva tlumí ostrost slunečního světla dopadajícího na zemi a je barvou života. Každý ví, že step pokrytá rostlinstvem je zelená a je obrazem klidného života.

Je mnoho druhů mongolského ornamentu. Při výzdobě dřevěných částí mongolské jurty, většina podkladu je zbarvena červeně nebo červenohnědě (toono, bagana, uni, chaalga) jenom horní konce uni jsou nabarveny zeleně. Na tomto podkladu jsou malovány ornamenty. Později, vzhled ornamentu v duhových barvách, předměty uvnitř jurty, jako nábytek a mongolský oděv, byly v souladu s teplými barvami. Jsou dva způsoby kreslení mongolského ornamentu, jednak jako spirálového vzoru a nebo souvislého kreslení. Kreslení spirálového ornamentu napodobuje tvar rohů horského berana a je nejběžnějším vzorem v mongolském ornamentu. Ten je rozdělen do mnoha skupin jako rohový spirálový vzor, jednoduchá smyčka, dvojitá smyčka, špičkový spirálový ornament, vysoké rohy, rohy argala (horského berana) a síťový spirálový ornament. Přírodní objekty jako oblaka, voda, hory a zvířata, byly zobrazeny v mnohých spirálových ornamentech jako třeba oblakové a říční ornamenty. Spirálové ornamenty jsou kresleny formou kruhu. Take jsou některé ornamenty kresleny jako rohové. Rohové ornamenty tvoří velkou část mongolského ornamentu. Notoricky známý je ulzi (smyčka štěstí), alchan (kladivový), chas (svastika), chatan suich (kněžniny náušnice). V této souvislosti existují statisíce vzorů mongolského ornamentu hovořících o podobách, symbolizmu a náboženství.

Struktura mongolské jurty

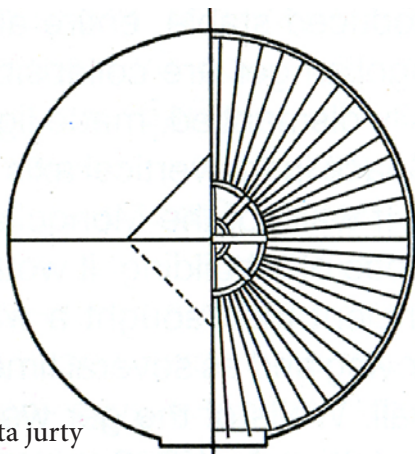
Lidstvo zná kočovný a usedlý způsob života. V moderní době klesá počet kočovníků. V Mongolsku probíhá intenzivní nahrazování venkovského kočovného života městským usedlým. Mongolská jurta je hlavní částí kočovného životního stylu. Tento stav se odráží ve struktuře mongolské jurty. Protože stavba má být pevnou, její komponenty musí být vyráběny pevné, kompaktní a ploché. Kromě toho komponenty mongolské jurty jsou skládací a demontovatelné. Jsou snadno odstrojitelné a jsou lehké a perfektně připravené pro dopravu. Svislá velikost obydlí závisela od velikosti stěn. Pokud by stěny byly ploché a vcelku, nebylo by možné je dopravovat. Proto dříve se snažili dělat stěny malé a během doby se snažili je nějak zvětšit. Byly vynalezeny a vyrobeny stěny ze skládacích latěk a dále zdokonalovány mnohými generacemi. Velikost různých komponentů odpovídala velikosti jurty. Typická jurta je postavena v několika minutách. Zato velká jurta pro knížata a šlechtu byla postavena během jedné nebo dvou hodin.

Mongolská jurta sestává ze dvou hlavních částí: dřevěná struktura jurty „mod“ (všechny dřevěné části, které tvoří tvar jurty, a měkké části a potahy doplňující dřevěné části. K tomu ještě silné a slabé, krátké a dlouhé lana a provazy, které upevňují tyto díly. Jurta má tvar kužele s dvěma sklony. Díly jurty mají přesné pořadí skládání. Velikost velikost sady stavebních dílů je dána v závislosti na velikosti jurty. Jurta je postavena správným složením dílů vyrobených v dané velikosti. Během stavby, cizí a někdy i mongolští lidé dělají omyly když třeba dají špatně horní stranu stěny (vrchem dolů) a obrátí toono.

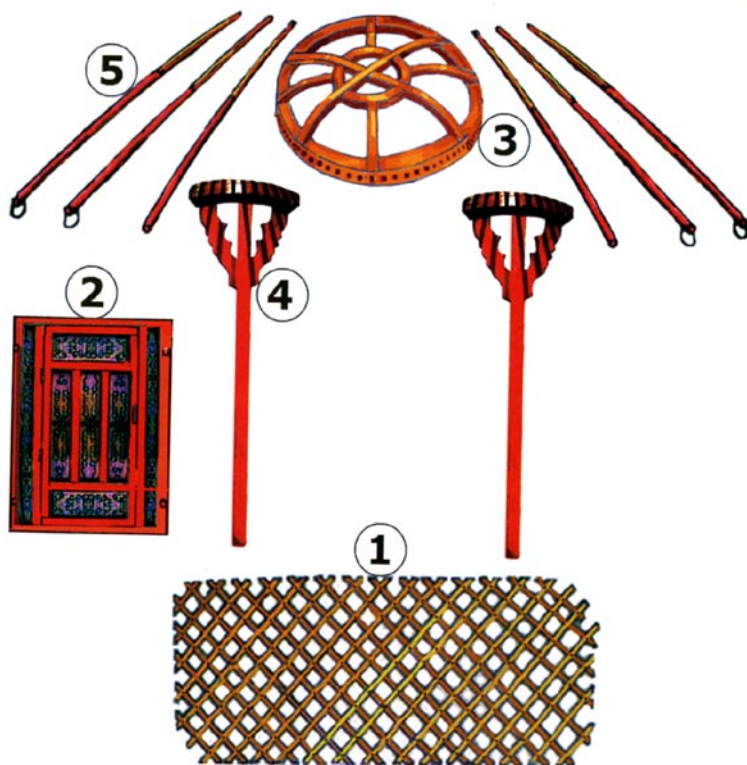
Dřevěná konstrukce jurty „geriin mod“

1. Chana – stěny
2. Chaalga – dveře
3. Toono – okno
4. Bagana – vzpěry
5. Uni – střešní tyče
6. Šal – podlaha

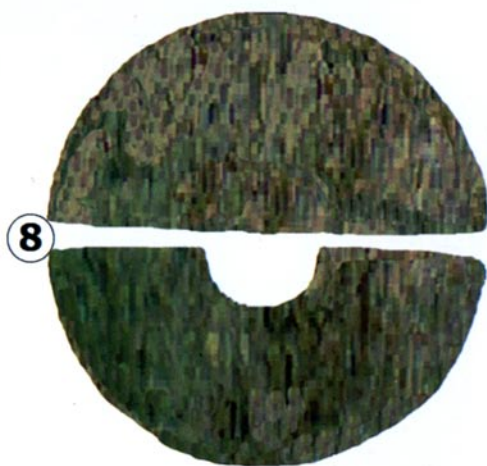
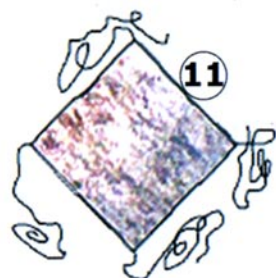
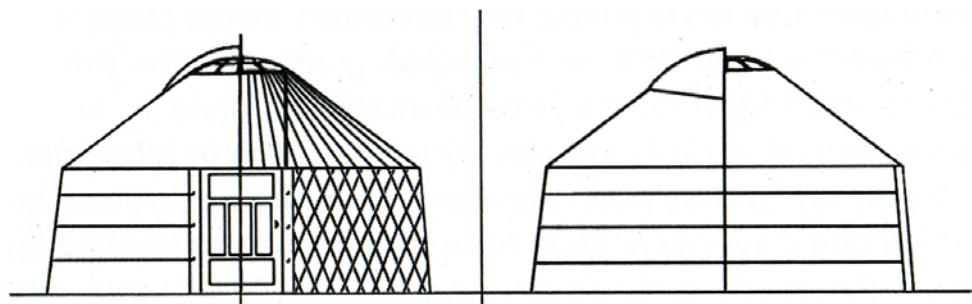

Měkké potahy jurty

7. Cavag – vnitřní plátěný potah
8. Deever – střecha
9. Tuurga – plachta na stěny
10. Gerijn gadur cagan bures – vnější bílá plachta jurty
11. Örch – Kryt na toono

1. Chana – stěny.

Velikost a tvar jurty závisí od počtu stěn. Ty také přenáší velké zatížení vrchní části jurty. Vrch stěn je zahnut dovnitř aby přenesl zatížení. Vazba spojující dřevěné laťky mříže, dělá stěnu skládací. Spoje jsou zhotoveny pevně z dobytčí kůže.

Velikost jurty je různá. Jestli je jurta malá nebo velká, záleží na počtu stěn (4, 5, 6, 8, a 10). Na příklad, je pětistěnová jurta, osmistěnová jurta, velká pětistěnová jurta, malá pětistěnová jurta a pod. Čtyřstěnová jurta je nejmenší mongolskou jurtou. Také počet stěn a tyčí se mění podle velikosti a důležitosti jurty, roste počet a velikost jednotlivých komponent jako podpěr, tyčí a stěn. Samozřejmě, se zvětšuje střecha a podpěry se prodlužují s rostoucí velikostí jurty.

Na horních koncích stěnových latek jsou upevněny tyče (uni) střechy a spolu s nimi tvoří hranu střechy a stěny (tuurga). Proto jsou konce mírně zašpičatělé.

Stěna u chatavč (spojení mezi dveřmi a mřížovou stěnou) je trochu kratší, než ostatní stěny, jak vidíme na obrázku. Takže jsou u mongolské jurty dva druhy stěn.

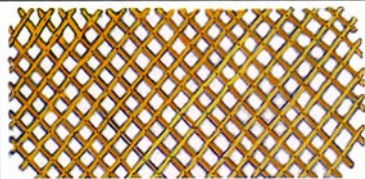
Způsob úpravy stěny u dveří je znázorněn na obrázku.

Stěny jsou spojovány mezi sebou řemínky s dobytčí kůže.

Chatavčny biš chana-
stěna bez dveřního rámu

Chatavčny chana
stěna u dveří

Chanyn tolgoj -
Zhlaví stěny
Üdeer - spoj

2. Chaalga – dveře

Po mnoho let lidé používali plstěný závěs, který otvírali vytahováním a ten sloužil jako dveře. Moderní kočovníci začali používat dřevěné dveře. Dřevěné dveře lépe přenáší tlak horní části jurty do stěn. Dveře jsou trvale namáhány pohyby otvírání a zavírání. Proto musí být pevné a těžké. Dveře jsou považovány za nejtěžší dřevěný díl jurty. Dveře bývají konstruovány jako jednoduché nebo dvojité. Dvojité dveře lépe chrání před chladem. Dveře mongolských jurt bývají různě zdobeny. Bývají ozdobeny mongolskými ornamenty, malbou nebo rytinami.

Chaalga – dveře

Totgo – horní strana
dveří (nadpraží)

Baruun
chatavč
pravá
zárubeň

Züün
chatavč
levá
zárubeň

Bosgo – práh

Chalgany sambar
dvevní deska

3. Toono – střešní otvor (okno) jurty

Toono je nejvyšší bod jurty, obklopený a podepřený podpěrami a „uni“, a cestou pro sluneční světlo a ventilaci.

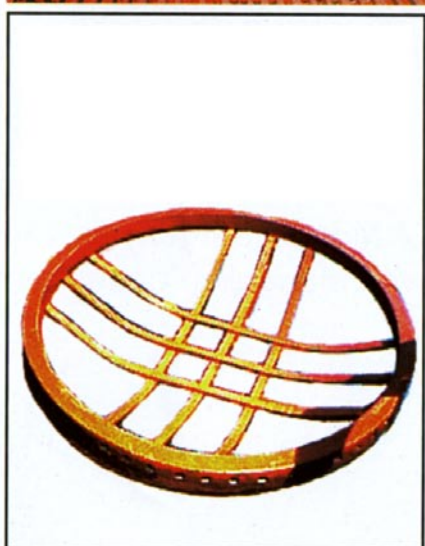
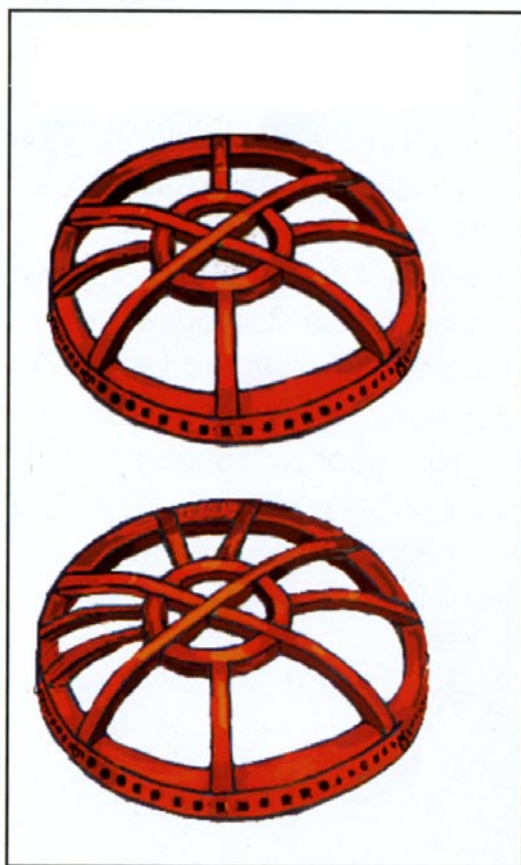
Vždy jsme hovořili o tom, že stěny tvoří kruhový tvar jurty. Vedle stěn, také toono hraje důležitou roli. Toono je zaskleno tak aby bylo uzavřeno během chladných období. Může být také otevřeno v teplém počasí. Běžně je toono zdobeno mongolskými národními ornamenty.

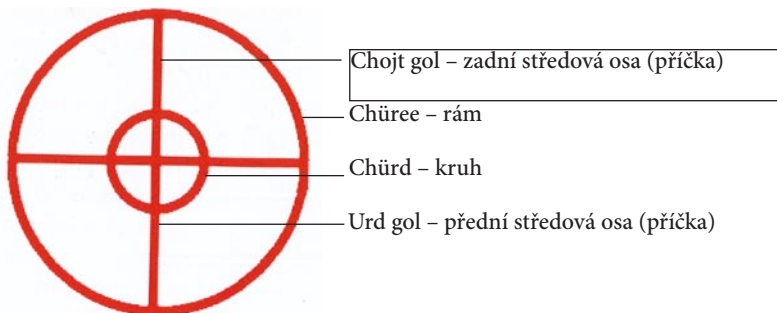
Průměr toono je čtvrtinou průměru jurty.

$4r \text{ toono} = r \text{ jurty}$.

Chorol chelbert toono, Sarchia bujuu sam toono

Sítové nebo hřebenové toono

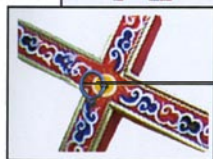

Ergüülgijn gogcoo – Balanční oko

Ugluurga – otvor (pro uni)

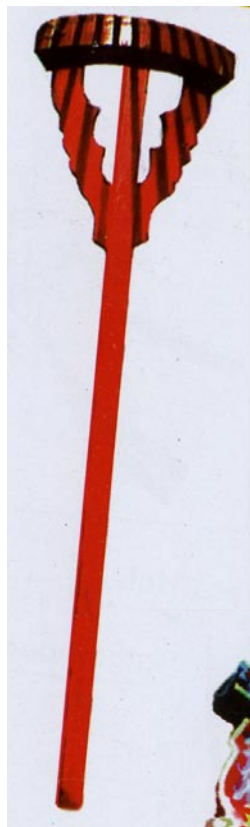

Čagtgany gogcoo – kotevní oko

Při dopravě jurty toono musí být nahoře.

4. Bagana – vzpěry

Vzpěry jsou hlavní svislé podpory jurty. Jurta se 4, 5, 6 stěnami má dvě vzpěry, s 8, 10, 12 stěnami musí mít čtyři vzpěry. Dvě vzpěry mongolské jurty podpírají toono od spodu a upevňují všechny části. Výška vzpěr je dána velikostí jurty. Čím větší jurta, tím vyšší jsou vzpěry. Vrchní části vzpěr mohou být ozdobeny ornamenty podobně jako toono a dveře.

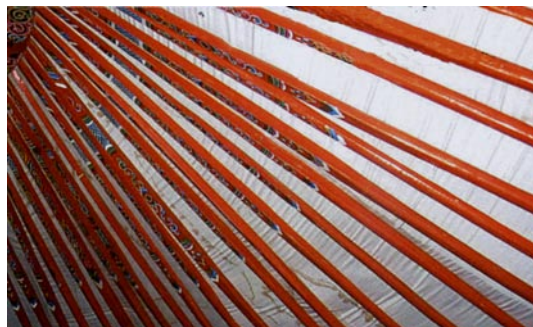
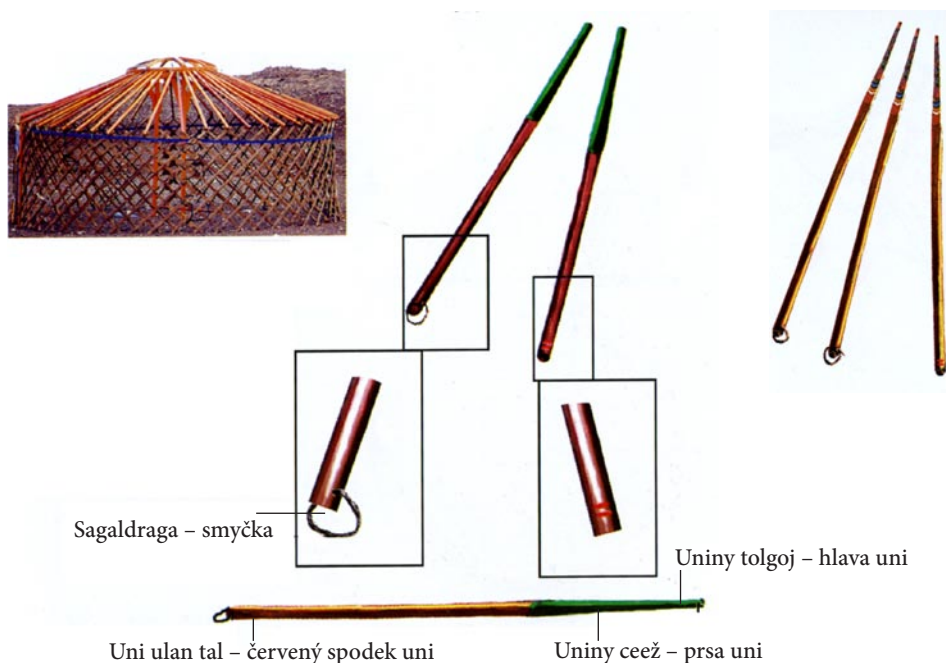

5. Uni – stropní tyče

Uni jsou dřevěné tyče spojující „toono“ se stěnami. Hlavy uni jsou zasunuty do otvorů v toono, obklopují a podpírají toono. Spodní konec tyčí je spojen se stěnami smyčkou zvanou sagaldraga. Tímto způsobem je formován tvar jurty. Tyče podpírají střechu, přenášejí jejich váhu do stěn. Mongolové občas čistí své jurty od sněhu a prachu. Tyče snesou takovou váhu, když tam ale vyleze těžký člověk obvykle prasknou. Části tyčí poblíž toono jsou čtvercové, což činí asi třicet procent délky, tato část bývá zdobena ornamenty.

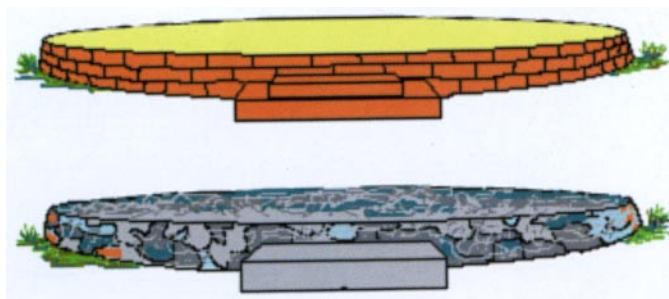
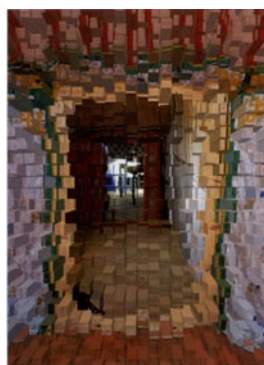
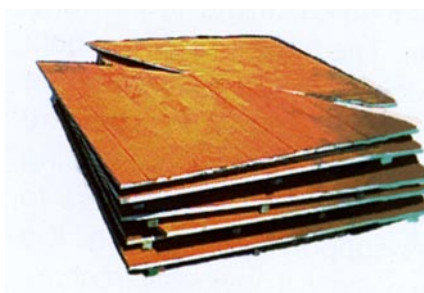
Uni, které se opírají o nadpraží nemají smyčku „sagaldraga“ a jsou označeny pořadovou značkou „totgo uni“.

6. Šal – podlaha

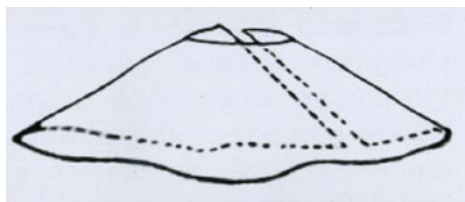
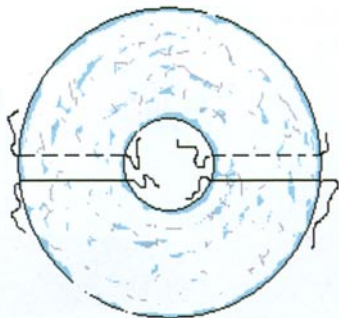
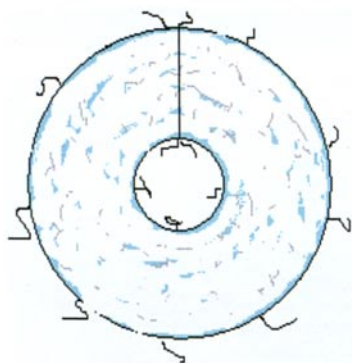
V historických tradicích mongolské jurty, kočovníci používali jurtu posazenou přímo na terén bez tvrdé izolace. To odpovídalo faktu, že všechny druhy živého inventáře Mongolů, měly svá mláďata v chladném období konce zimy a začátku jara. Proto mláďata byla přechovávána v jurtě, jink by zemřela zimou. Proto podlaha byla vyvinuta během vývoje mongolské jurty.

V moderní době, zvláště městští uživatelé ve většině používají dřevěnou podlahu. Podlaha jurty je kruhová. Barvy podlah jsou teplé, obvykle žluté nebo oranžové. Podlaha bývá ze dřeva nebo dřevu podobných materiálů.

7. Dotuur burees ba cavag – vnitřní povlak a „cavag“

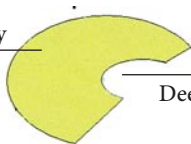
Vnitřní povlak je zhotoven z bílého plátna a „cavag“ je z plsti. Tradičně pro osvětlení vnitřku jurty, „cavag“ byl zhotoven z bílé plsti a umístěn na uni. Později během vývoje byl použit vnitřní povlak z plátna a cavag z plsti umístěn na něj. Dosud jsme hovořili o dřevěných částech jurty. Teď si povíme něco ostatních částech mongolské jurty. Tyto části obsahují plášť, který pokrývá dřevo jurty. Tento plášť je zhotoven z plátna a plsti. Plášť se dává po postavení dřevěné konstrukce jurty. Jako první se pokryjí bílým povlakem uni.

8. Deever – střecha

Střecha je vyrobena z plsti a je položena na „uni“. Část střechy nad čestným místem „chojmryn“ v zadní části jurty může být dvou typů, s výřezem pro toono nebo bez výřezu (viz obr). Mongolové pokrývali své klobouky a obydlí vlnou, kůží a srstí domácích zvířat už od dávných dob. To je vedlo ke způsobu vylepšení produkce vlny. Mezi tyto způsoby patří také ruční výroba plsti z ovčí vlny. Plst, vyráběná a používaná Mongoly po mnoho tisíciletí, je vyráběná v mnoha etapách a vhodných podmínkách. V moderní době, byly nalezeny nové způsoby výroby plsti. Záznamy o tom máme již od cestovatelů, kteří navštívili Velkou mongolskou říši v době Čingischána, kteří napsali „i když přelo několik dní, voda nepronikla přes plst na jurtě“. Podobná plst je vyráběná speciálními metodami.

Deevrijn chormoj – spodní okraj střechy

Deevrijn choolój – límec střechy

Chojmryn deever – střecha nad čestným místem (v zadní části)

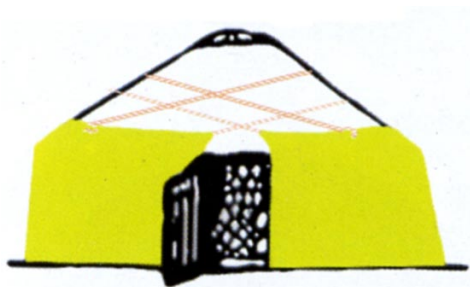

Üü den talyn deever – střecha na straně dveří

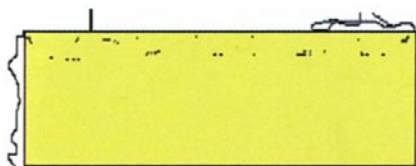

9. Tuurga – plstěný potah stěn jurty

Tuurga je potah stěn jurty z plsti. Stěny mongolské jurty jsou dokola pokryty kusy plsti. Při pokrývání, je plst upevněna vtlačení horních okrajů plsti mezi uni. Tady vzniká spoj který bývá sešitý. Plstěné díly jsou o 30 cm vyšší než stěny jurty. Počet dílů pro jednu jurtu je tři a více. Horní rohy plstěných dílů jsou opatřeny provazy a uprostřed horní části každého dílu je také otvor pro smyčku, kromě řady dalších otvorů v horní části dílu (viz obr) což vše slouží ke spojení jednotlivých dílů mezi sebou a upevnění k dřevěné kostře jurty. Mongolové dělají různé barvy plsti. Ve středověku, černá plst byla vodovzdorná. Plst může být bílá černá nebo hnědá. Pro výzdobu jurty se používají různé druhy obarev a ornamentů.

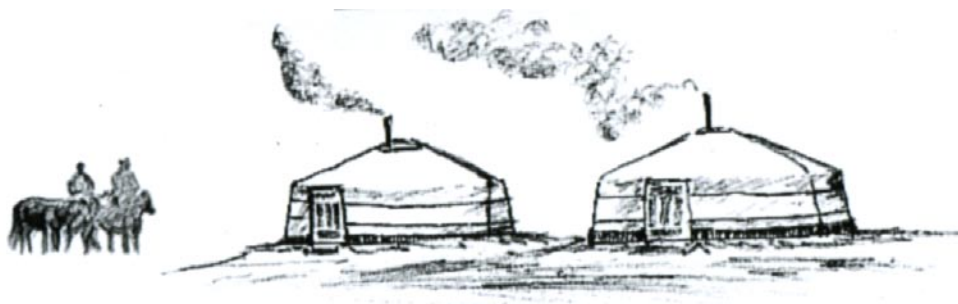
Tuurgany chooloy – límec tuurgy

10. Gerijn gaduur cagaan bürees – bílý vrchní potah jurty.

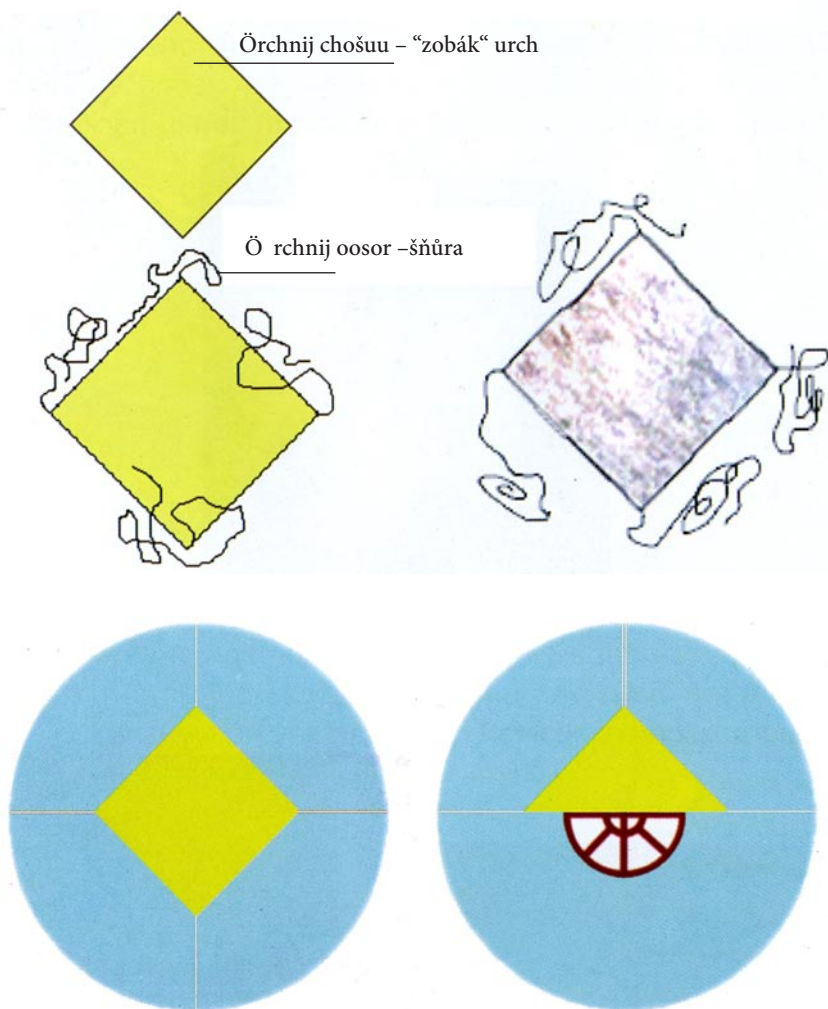
Bílý potah jurty je také předmětem sociálního vývoje. Používá se k ochraně plstěné vrstvy střechy jurty a vylepšuje její vzhled. Některé bývají vyzdobeny ornamenty. Bílý potah na jurtu se dává jako poslední po složení všech ostatních dílů. Jestliže stěny a střecha jsou složeny s několika kusů, tento potah je z jednoho kusu. Potažení jurty s vnějším potahem je podobné jako u člověka oblečení košile.

Gerijn gaduur cagaan bürees – bílý vrchní povlak jurty

11. Örch – kryt na toono.

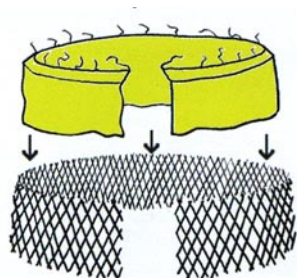
Örch je čtvercový plstěný kryt na zakrytí toono. Örch (příkrývka na otvor ve střeše) na mongolské jurtě je umístěn na toono a má hlavní roli v regulaci vnitřního prostředí v jurtě na venkovních přírodních vlivech. Jmenovitě, jeho hlavní role je v regulaci vlivů deště, větru, bouří, chladu a tepla. Velikost urch musí odpovídat velikosti otvoru který má zakrýt. Čtyři rohy örch jsou opatřeny šňůrami dosahujícími až k spodnímu okraji stěn. Zatahování a otvírání örch se provádí pomocí šňůry na předním rohu („zobák“) örch. (viz obr.)

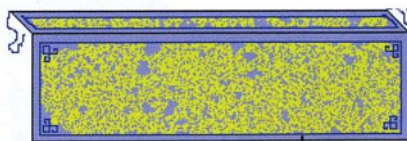

Chöšig - závěs

Závěs se používá k pokrytí vnitřních laťkových konstrukcí stěn jurty. Závěs je upevněn zavěšením na vršek stěny. Horní část v závěsu v šířce asi 30 cm je opatřena šňůrami k připevnění na uni, tato část se nazývá „chooloi“ (límeček), spodní část závěsu se nazývá „chormoi“. (viz obr.) Závěs slouží k vytváření příjemného prostředí uvnitř jurty. Během dlouhých časů se také vyvíjel způsob zhotovování závěsů. Z počátku, lidé používali plst zdobenou plátnem, později začali používat přepychových pláten a jemného sametu. Rohy, spoje a vrchní část je ozdobena podle tradice. Tvar a rozměr závěsu odpovídá velikosti plstěných dílů. Není nutné pro jurtu aby byla opatřena závěsem. Je na majiteli jurty jestli se rozhodne pro závěs nebo nechá viditelnou kostru stěny.

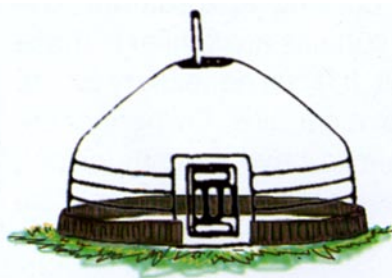
Chušignij chooloi - límeček závěsu

Chušignij chormoi - spodní část

Chajavč – pás kolem spodku jurty.

Vnější spodní část jurty je opásána „chajavč“ (úzký pruh plsti nebo dřevěných prkýnek široký asi 20-30 cm). Pokud není použit chajavč, je použito pro uzavření spodní části použita hlína. Toto je důležité hlavně pro udržení tepla uvnitř jurty v chladných obdobích. Chajavč bývá z plsti, plachtoviny nebo dřeva. Pokud je vyroben z plsti a plátna je zesílen prošitím olemováním rohů.

Oosor buč – provazy a šňůry

Provazy a šňůry slouží ke spojování jednotlivých dílů jurty a jejich upevnění. Používají se v různé síle materiálu a délkách podle druhu a účelu.

Mongol gerijg barich - Stavíme jurtu

Ger barich beltgel ažil - příprava pro postavení jurty.

Vybrat stanoviště a terén, vyznačit místo pro postavení jurty a připravit podklad pro jurtu. Mongolové žijí kočovnickým životem odedávna. Dokonale poznali charakter krajiny a osvojili si zvláštnosti přírodních podmínek v kombinaci Changaje a Gobi, různé klimatické změny a vyvinuli různé životní styly pro tato prostředí. Mongolsko má čtyři roční období a mongolská stáda se stále pohybují za pastvou. Mongolská jurta je obydlí které perfektně vyhovuje tomuto způsobu života. Domácnost se přesune a postaví jurtu na předurčeném místě. Při výběru místa pro postavení jurty je nutno mít především na zřeteli pastvu pro dobytek, dostatek vody, větrné poměry. V teplém období, se pohybují kočovníci blíže k řekám a vodě, v chladných obdobích preferují spíše chráněná úbočí. Na venkově bývá dostatek zdravých rovných míst pro postavení jurty. Když se staví jurta v městské oblasti, je nutno připravit místo předem.

1. Šal tavich – zhotovení podlahy

V historii nemávaly jurty podlahu a kočovníci stavěli své jurty na zem bez podlahy. To se odvozovalo od tradice zacházení s domácími zvířaty, kdy mláďata v krutých povětrnostních podmínkách byla v jurtě na suchém zvířecím trusu a boční stěny byly utěsněny. Díky tomu bylo v jurtě teplo i v chladných obdobích. Tak vznikla svérázná podlaha jurty „buuri“. Během sociálního vývoje a změn v životním stylu, jurty začaly mít podlahu. Podlaha je obvykle dřevěná. Podlaha bývá větší a přesahuje stěny jurty o 20-30 cm. Střední díl podlahy proti dveřím je delší než ostatní části o 30-50 cm a tvoří schod.

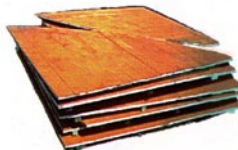
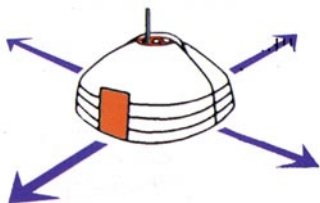
Plocha musí být při pravena před začátkem stavby. V teplém období se podlaha dělá s mezerou od země, aby v jurtě byl chládek, pro zimní období se se zakopává do země. Také při teplém počasí se zvedá spodní okraj potahu stěn.

Dveře mongolské,jurty jsou vždy obráceny k jihu.

Povrch plochy pod jurtou musí být rovný.

V případě kladení podlahy je nutno podklad zřýt aby byl měkký.

Základ pro pdlahu může být z různých materiálů a mít různé tvary.

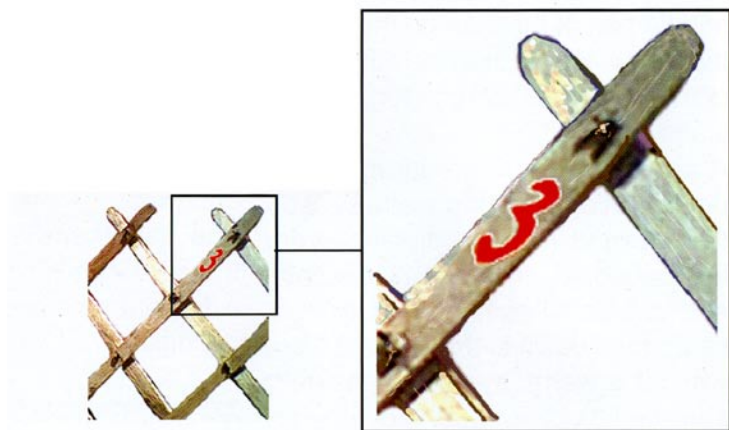

2. Chana dugujlach – stěnový kruh

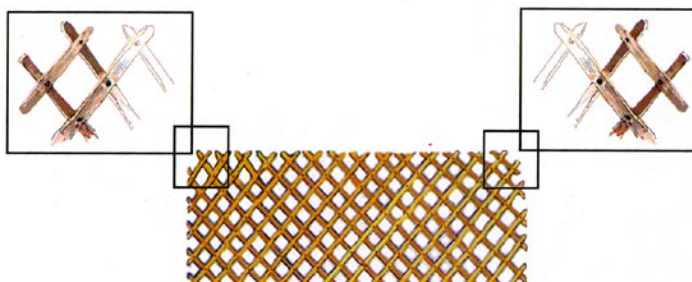
Před zahájením stavby stěn, všechny velké díly (Toono, bagana a pod.) musí být přineseny dovnitř. Stavba stěn začíná podle tradičního zvyku z levé strany chatavč (zárubeň dveří). Je také možno stavět z pravé strany podle číslování stěn.

Chananuudyg dugáarlach üzütlew - Stěny musí být viditelně číslovány

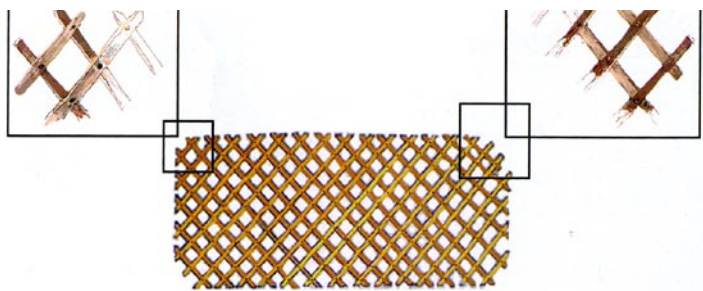

Chatavčny chana – stěna u chatavč (zárubně)

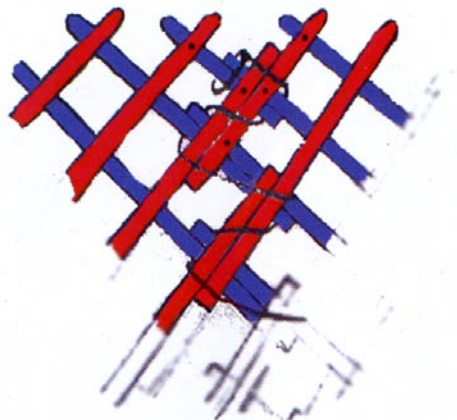
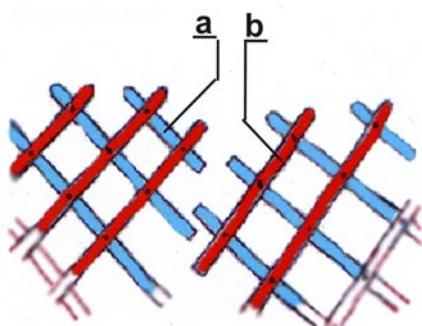
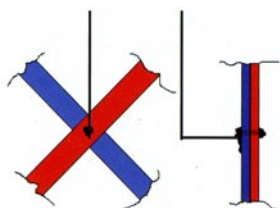

Chatavčný biš chana - stěna v poli (ne u zárubně)

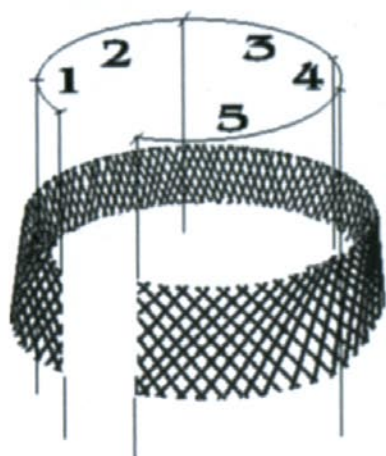

Sleduj obrázky a snaž se je správně pochopit před spojováním stěn.

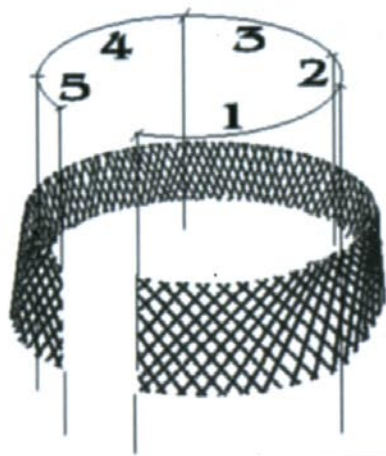
Ůdeer – řemínkový spoj

Zde je krátká modrá laťka se dvěma koženými spojkami (a) a delší červená laťka s třemi spojkami (b). Tyto se přiloží k sobě a svážou.

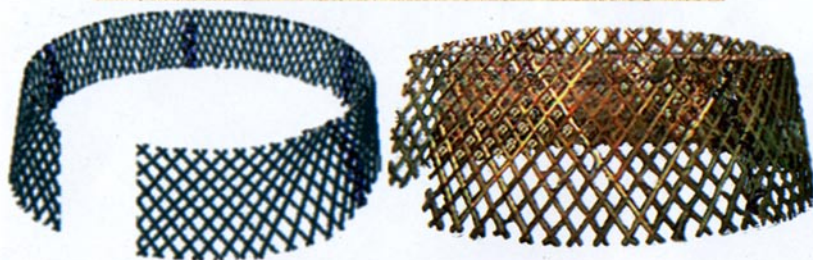

or

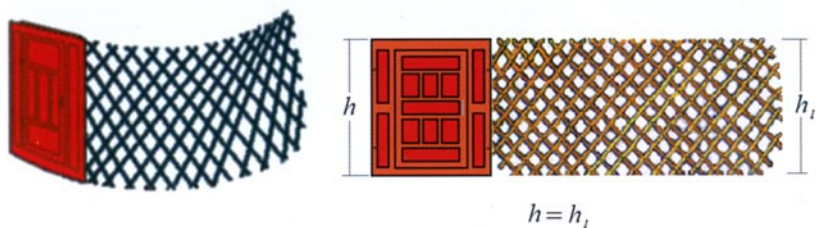

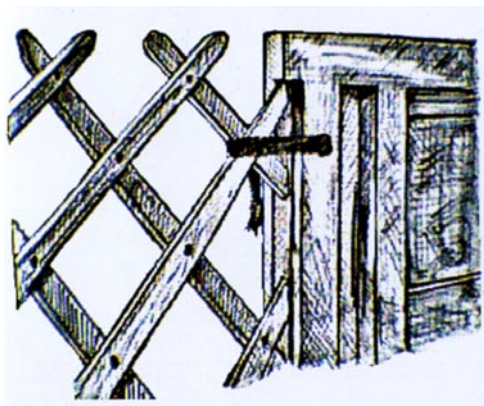
Dva konce stěn jsou spojovány a svazovány pomocí provazů. V případě potřeby je možno provést úpravu i po postavení stěn.

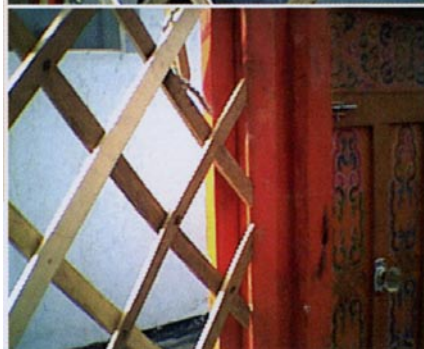
Výška stěn musí být stejná jako dveří.

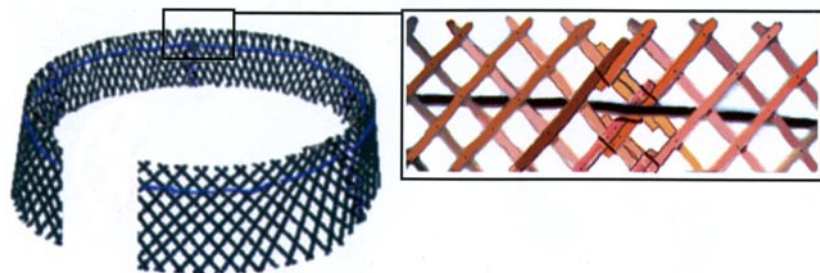

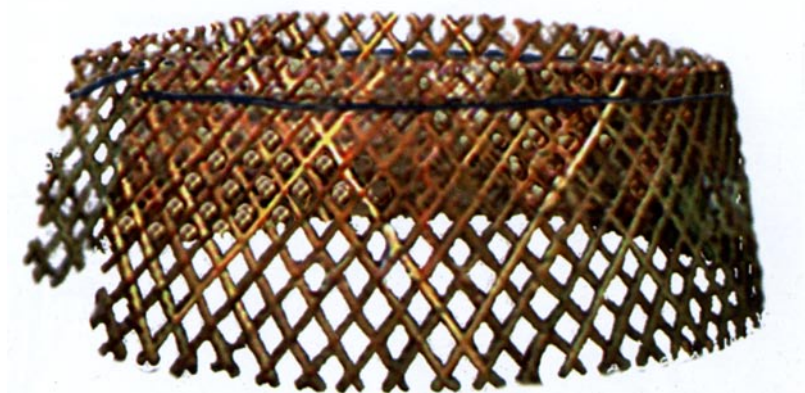

Levá „chatavč“ stěna je spojena s dveřmi z vnitřní strany.

Pravá a levá „chatavč“ stěna spojená s dveřmi zevnitř.

Po svázání stěn je nutné provléct „chošlon“ (pás) do stěny (viz obr.).

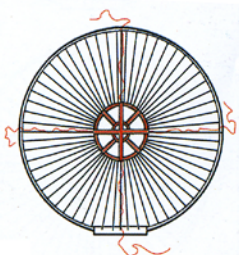

3. Toono bosgoch – postavení toono

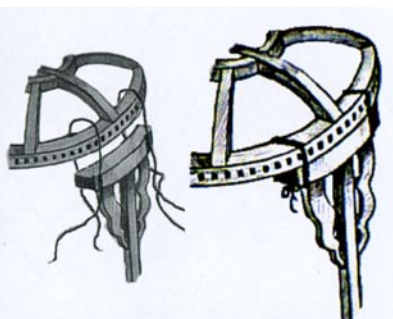
Vyrovňovací šňůry jsou opevněny na čtyřech stranách toono. Slouží k vystředění a vyrovnaní toono, také pro svázání toono s uni a stěnami a pro upevnění sklonu. Před postavením toono musí horní část vzpěr (bagana) svázána s toono.

Ergüüleg oosor – středící šňůry

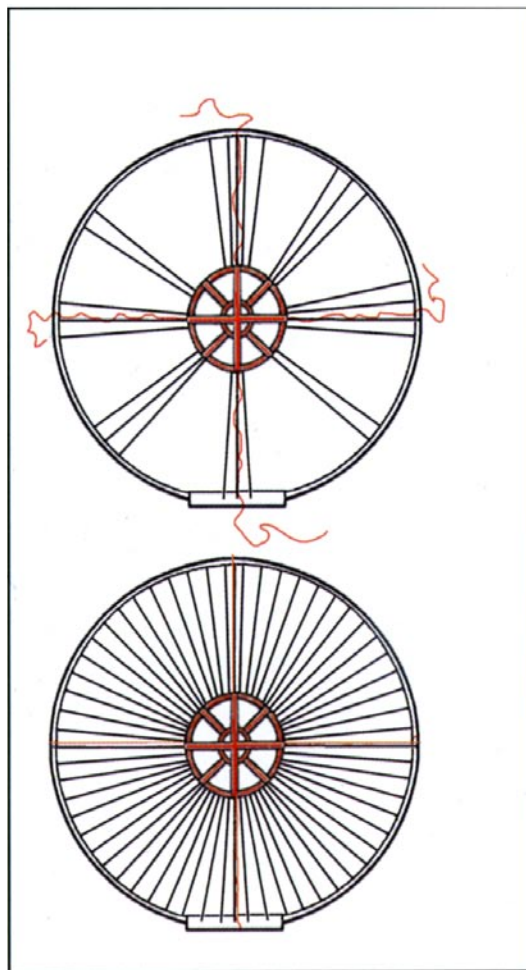
Ömnö züg – jižní strana

4. Uni ölgöch – osazování uni

Smyčka uni musí být zavěšena na vnitřní stranu vrchu stěnových latěk. To zajišťuje uni proti tlakům a tahům, proti uvolnění spojů. Jedna nebo dvě osoby musí podpírat toono. Zavěsí se středící uni. Jako první se osadí několik uni ze všech stran aby toono se nemuselo držet. Poloha toono je zajištěna vyrovnávacími šňůrami, které jsou vycentrovány všechny části stěn. Nakonec jsou šňůry dobře upevněny.

Uni ölgöch бүдүүвч – způsob věšení uni

Uni bez smyček musí být uloženy do zářezů na dveřích. Tyto jsou označeny čísly.

Vnitřní část zhlaví stěny (modrá)

Obrázek ukazuje středící šňůru mezi dveřmi a toono.

Na středové oko toono se zavěšuje těžké závaží, které eliminuje pohyby dřevěných částí jurty.

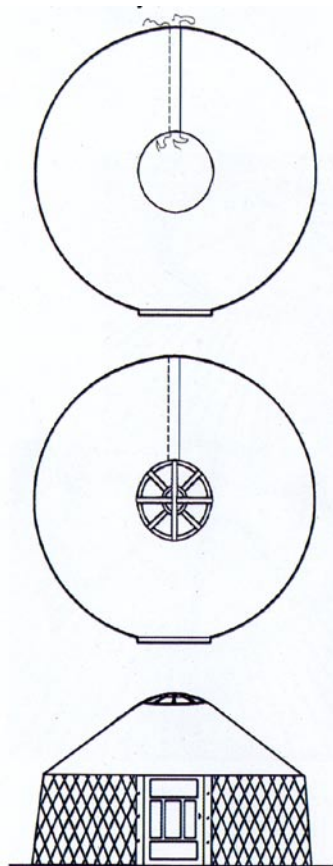

5. Dotuur bürees cavag tavich – pokládání bílého vnitřního potahu

Sbalený bílý vnitřní potah je pomocí dlouhé tyče rozbalen a položen na uni. Koncovými šňůrami je upevněn k stěnám a pásu „chošlon.“

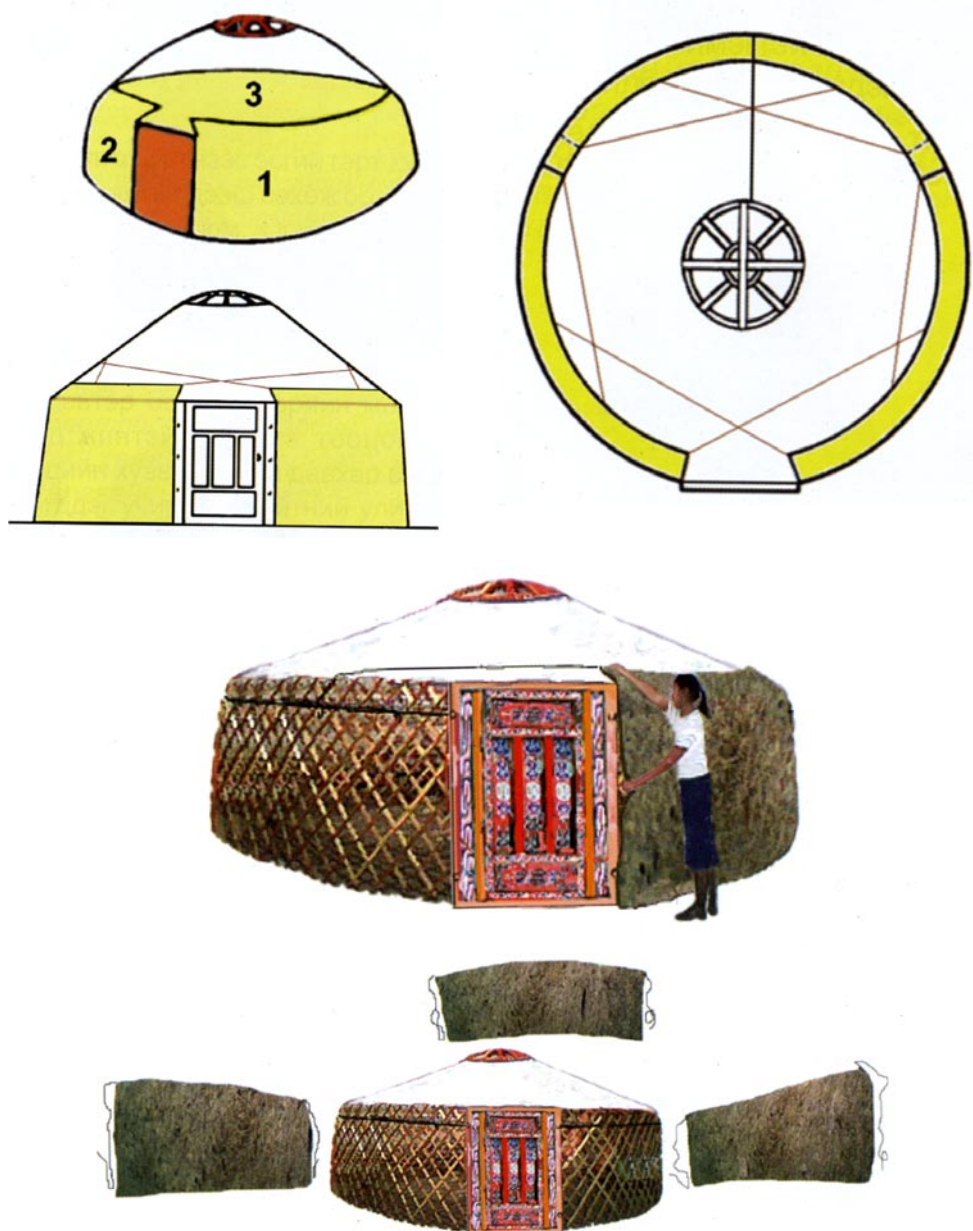
Dotuur bü rees – vnitřní potah

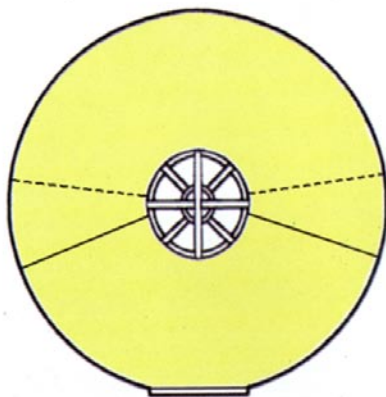
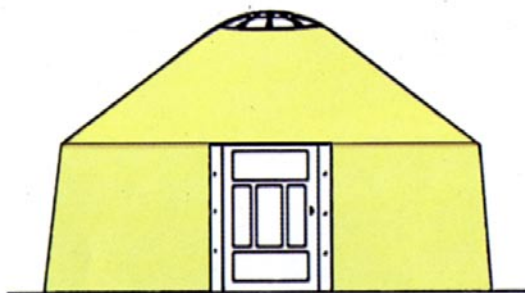
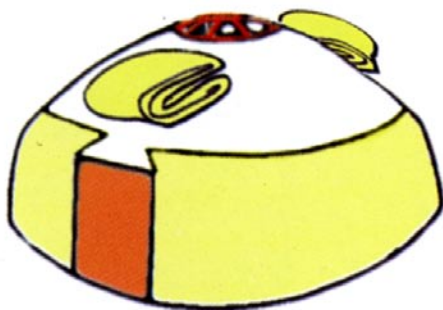
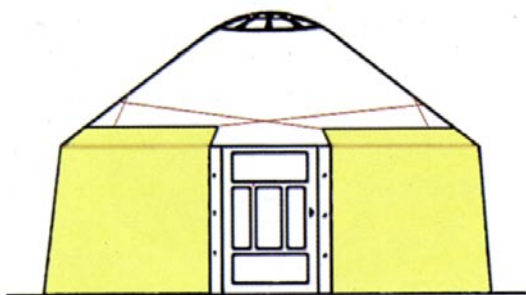
6. Tuurga nömörgöch – pokrývání tuurgy

Při pokrývání tuurgou se zavěší první, druhý a potom třetí díl a upevní se na vhodných místech (viz obr.).

7. Deever tavich - kladení střechy

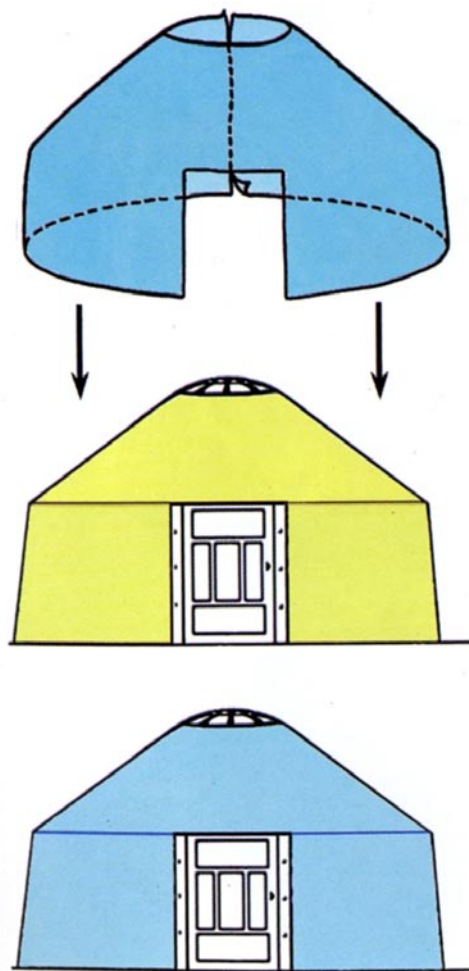
Balíky střešní plsti se položí na přední a zadní střed jurty a pomocí dlouhé tyče se rozbálí konce se přeloží přes sebe (viz obr.).

8. Gaduur cagaan bürees nömörgöch – položení bílého vnějšího potahu

Vnější bílý potah se napřed připevní k „totgo“ (vrchní část dveřního otvoru), napne se bez záhybů a spojí se na zadní straně ve středu jurty (viz obr.).

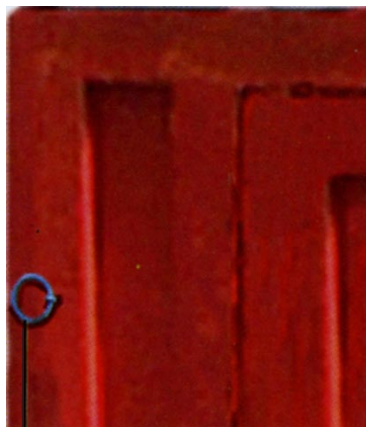
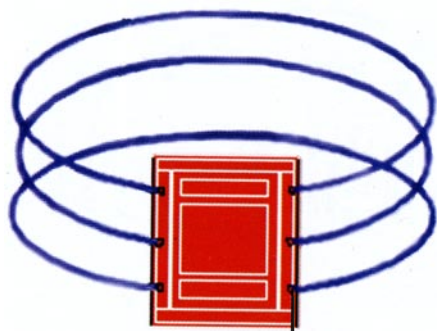
Gaduur cagaan bürees – vnější bílý potah

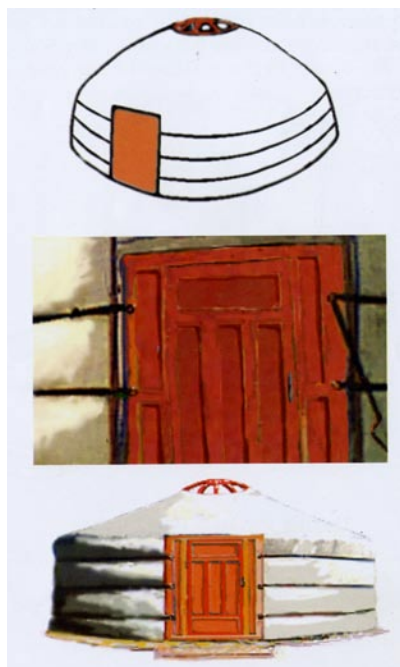
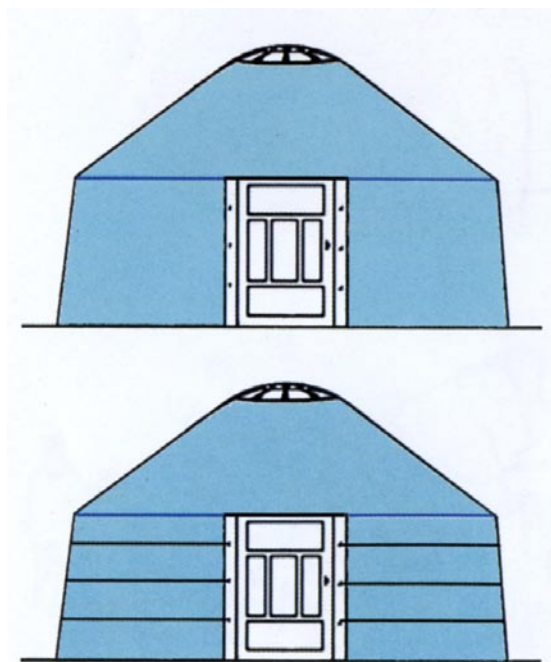
9. Gaduur chošlon tatach – napnutí vnějšího pásu

Vnější pásy zajišťují jurtě stabilitu, pevnost a pěkný vzhled.

Gaduur chošlon – pás

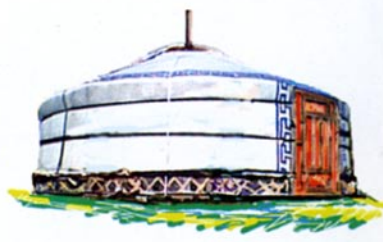
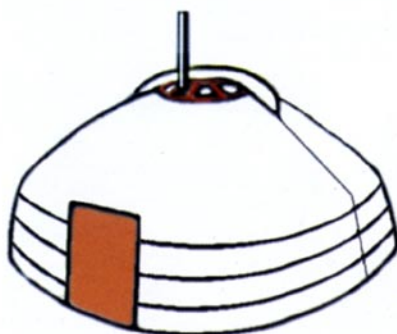
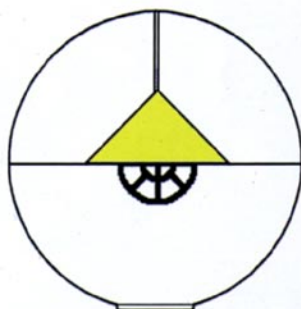
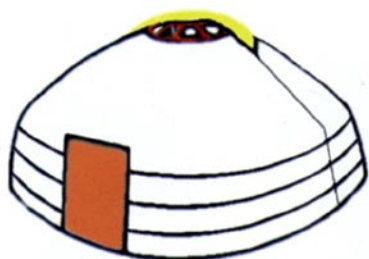
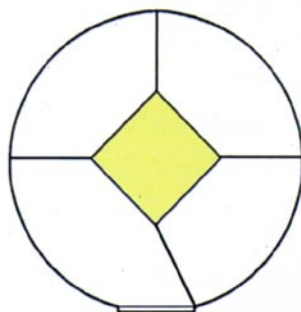
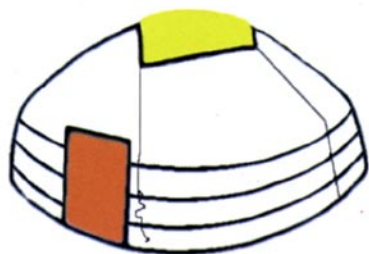
Chalgany chatavčín deerch gogcoo – oko na dveřních zárubních

10. Örch tavich – osazení örch

Toono na Mongolské jurtě je pokryto čtvercovým örch (povlak pro otvor ve střeše). Örch je vyroben z plsti potažené plátnem. Örch je přeložen předním rohem a tvoří tak trojúhelník. Za deště se örch zatahuje. Šňůry od örch jsou upevněny k pásům jurty (viz obr.).

Örch – kryt na toono

Örchijg nugalach – skládání örch

Örchnij oosor – šňůry örch

11. Tögsgölijn ažil - závěrečné práce

Práce na stavbě jurty celkem končí když jsou provazy kolem jurty napnuty a jurta je úplně zpevněna. Pokud začíná chladné období, dodatečně musí být uzavřen spodní okraj jurty dřevěnými prkýnkami, argalem (suchý kravský trus) nebo zeminou. Závěs se věší na vnitřní stěny tehdy pokud majitel jurty je chce mít zakryty. Závěs začíná od styku mezi dveřmi a stěnou a je přivázán na její vršek, horní část závěsu je zavěšena ze stěny a je připevněna k uni (viz obr.).

Demontáž

Jurta je rozebrána v obráceném pořadí stavby. Jmenovitě se začíná sundáním örch.

- 1, Sundá se örch.
- 2, Odstraní se obepínací pásy.
- 3, Sundá se vnější bílý potah.
- 4, Sundá se plstěná střecha.
- 5, Stěny jsou odstrojeny.
- 6, Vnitřní potah je sundán.
- 7, Uni jsou sundány. Je nutno podržet toono aby nepadlo.
- 8, Toono je sundáno . Vzpěry jsou odvázány.
- 9, Vnitřní napínací lano je odvázáno.
- 10, Dveře a stěny jsou demontovány.

Příklad součástí pro pětistěnovou jurtu:

Toono – 1 ks

Bagana – 2 ks

Uni – 81 ks, včetně 6 ks uni bez smyček a 75 ks uni se smyčkami

Stěny – 5 ks: jedna stěna má 15 vrcholků. V případě, že stěna má 12 nebo 13 vrcholků, nazá se malou stěnou, se 14 nebo 15 vrcholky je velká stěna. Podle toho je malá jurta s pěti stěnami a velká jurta s pěti stěnami. Počet uni a otvorů v toono je také různý.

Dveře – 1 ks

Örch – 1 ks

Střešní plst - 2 ks

Tuurga – 3-4 ks

Počet vrstev střešní a stěnové plsti závisí od stavu počasí, během zimy bývá 2-3.

Vnitřní a vnější bílý potah je každý jeden kus vcelku.

Mongol ger barich arga
Postavte si jurtu

Autor
B. Bajarsajchan
2006

Překlad
J. Urbánek
2010